

СУВ РЕСУРСЛАРИДАН Фойдаланганлик учун солиқ Маъмуриятчилигини Самарали Ташкил Этиш Масалалари

Идирисов Алишер Отажонович,
Тошкент давлат иқтисодиёт университети
мустақил тадқиқотчиси

Аннотация: Ушбу мақолада сув ресурсларини бошқариш, уларнинг ҳисобини тўғри юритиш ҳамда сув муносабатларини янада такомиллаштириш, шунингдек, сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ маъмуриятчилиги ташкил этиш ҳамда мазкур солиқ бўйича самарали назорат олиб бориш орқали солиқ базасини кенгайтириш масалалари ҳақида сўз юритилган.

Калит сўзлар: Сув ресурслари, сув ресурсларини бошқариш, ваколатли органлар, сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ, солиқ солиш объекти ва базаси, солиқ ставкалари, солиқ назорати.

Кириш.

Таъкидлашимиз мумкинки, сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ бўйича тушумлар давлат бюджетида фискал аҳамиятга эга бўлса, бугунги кунда нафақат Ўзбекистонда, балки бутун дунё миқёсида мазкур солиқнинг солиқ солиш объекти тобора глобаллашиб бормоқда.

Юртимизда сув умуммиллий бойлик, шу сабабли ундан оқилона фойдаланиш зарурлиги ҳамда у давлат муҳофазасида эканлиги ҳуқуқий жиҳатидан мустаҳкамлаб қўйилган¹.

Мамлакатимизда сувга доир муносабатлар Ўзбекистон Республикасининг амалдаги бир қанча қонунчилик ҳужжатлари билан тартибга солинади.

Ҳозирги кунда сув ресурсларини ҳисобга олиш ва ҳисобини юритишдаги ваколатли органлар:

№	Номи	Вазифаси
1	Сув хўжалиги вазирлиги	Қишлоқ хўжалиги корхоналари томонидан фойдаланилган сув ҳажми ҳисобини юритади
2	Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги	Табий сув ҳавзаларидаги сув ресурслари ҳисобини юритади

¹ Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, 2023 йил 30 апрель, (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - Lex.uz);

3	Тоғ-кон саноати ва геология вазирлиги	Ер ости сув ресурслари ҳисобини юритади
4	“Ўзсувтаъминот” АЖ	Ноқишлоқ хўжалиги корхоналари томонидан фойдаланилган сув ҳажми ҳисобини юритади

Фикримизча, бугунги кунда юртимизда сув ресурсларидан тежамли ва оқилона фойдаланишни таъминлашнинг иқтисодий механизмлари яратилган бўлсада ушбу соҳани янада такомиллаштириш мақсадга мувофиқдир.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори билан Давлат бюджетининг барқарорлигини таъминлаш ва харажатларнинг самарадорлигини ошириш бўйича “Йўл харитаси” тасдиқланди². Мазкур “Йўл харитаси”нинг 14-бандида сув ресурсларни аниқ ҳисобга олиш тизимини йўлга қўйиш ва сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ бўйича маъмуриятчиликни такомиллаштириш орқали унинг базасини кенгайтиришни назарда тутувчи қонунчилик ҳужжати ишлаб чиқилиши кўзда тутилган. Шунингдек “Йўл харитаси”нинг 16-бандида эса Республиканинг ҳар бир вилоятида иккитадан туман ҳудудида халқаро эксперт ёки ваколатли ташкилотларни жалб қилган ҳолда фойдаланилган сув ресурслари ҳажмини ҳисобга олиш таҳлилини ўтказиш ҳамда сув ресурслари ҳажмини ҳисобга олишни такомиллаштиришни назарда тутувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжат ишлаб чиқилиши белгиланган.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили.

Мамлакатимизда сувга доир муносабатларни тартибга солиш мақсадида тегишли қонун қабул қилинган. Мазкур қонуннинг асосий вазифаси аҳоли ва иқтисодиётнинг барча тармоқлари эҳтиёжлари учун сувлардан оқилона фойдаланишни таъминлаш, сувларни ифлосланиш ва камайиб кетишдан сақлаш, сувларнинг зарарли таъсирининг олдини олиш ҳамда уларни бартараф этиш, сув объектларининг ҳолатини яхшилашдан, шунингдек сувга доир муносабатлар соҳасида корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, фермер, деҳқон хўжаликлари ҳамда фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини химоя қилишдан иборатдир³.

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексида сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқни тўловчилар, солиқ солиш объекти ва базаси, солиқ ставкалари, солиқ даври, солиқни ҳисоблаб чиқариш ва солиқ ҳисоботини тақдим этиш тартиби ҳамда тўлаш тартиб-қоидалари кўзда тутилган⁴.

Сув ресурсларини самарали бошқариш, уларнинг ҳисоби ва ҳисоботини тўлақонли юритиш, сув истеъмолчилари орасидаги муносабатларни такомиллаштириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори қабул қилинди⁵. Ушбу қарорга кўра қуйи бўғинда сув ресурсларини бошқаришнинг

² Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 30 декабрдаги “2022 йил учун Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети тўғрисида”ги Қонуни ижросини таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида қабул қилинган ПК-73-сонли қарори (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - Lex.uz).

³ Ўзбекистон Республикасининг 1993 йил 6 майдаги “Сув ва сувдан фойдаланиш тўғрисида”ги 837-ХП-сонли Қонуни, (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - Lex.uz);

⁴ Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 30 декабрдаги ЎРК-599 сонли Қонуни билан қабул қилинган Солиқ кодекси, (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - Lex.uz);

⁵ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 1 мартдаги “Қуйи бўғинда сув ресурсларини бошқаришни

устувор йўналишлари сифатида сувнинг ҳисоби ва ҳисоботини инсон омилига минимал равишда боғлиқ бўлган автоматлаштирилган тизимлар орқали юритиш кўзда тутилган.

Тадқиқот методологияси.

Ушбу мақолада статистик маълумотларни гуруҳлаш, қиёслаш, солиштирма таҳлил ва бошқа услублардан фойдаланилди. Шунингдек сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ бўйича маъмуриятчиликни ташкил этиш юзасидан амалдаги қонунчилик нормалари бўйича айрим масалалар таҳлил қилинди.

Таҳлил ва натижалар.

Ўзбекистон Республикасидаги амалдаги қонун-ҳужжатлари ўрганилиши ва таҳлил қилиниши натижасида мамлакатимизда сув ресурслари улардан оқилона фойдаланиш мақсадида давлат муҳофазасига олинганлиги маълум бўлди.

Ўзбекистон Республикасининг “Сув ва сувдан фойдаланиш тўғрисида”ги Қонуни ўрганилиб таҳлил қилинганда сувдан оқилона фойдаланиш, сувни оқилона истеъмол қилиш ва сувларни муҳофаза қилишнинг иқтисодий чора-тадбирлари сифатида сув ресурсларидан фойдаланганлик, сувни етказиб бериш бўйича хизматлар ва кўрсатилган бошқа сув хўжалиги хизматлари, сув объектларини ифлослантирилганлик ва уларга зарарли таъсир этишнинг ўзга турлари учун ҳақ олишни, сувни тежайдиган технологияларни жорий этишда, сувни муҳофаза қилиш ва тежашда самарали бўлган фаолиятни амалга оширишда юридик ва жисмоний шахсларга бериладиган солиққа, кредитга оид ва бошқа имтиёزلарни, ҳуқуқий, иқтисодий, ижтимоий, ташкилий, экологик рағбатлантиришнинг ва бошқача рағбатлантиришларнинг самарали чора-тадбирлари тизимини қўллаш назарда тутилгани аниқланди.

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодекси ва бошқа солиқ тўғрисидаги қонунчилик ҳужжатлари ўрганилган ҳолда таҳлил қилинганда сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқни тўловчилар, солиқ солиш объекти ва базаси ҳамда уни аниқлаш тартиби, солиқ ставкалари, солиқ даври, солиқни ҳисоблаб чиқариш ва солиқ ҳисоботини тақдим этиш тартиби ҳамда тўлаш тартиб-қоидалари кўзда тутилгани ва ҳуқуқий жиҳатидан мустаҳкамлангани маълум бўлди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Қуйи бўғинда сув ресурсларини бошқаришни такомиллаштириш ҳамда сув истеъмолчилари орасидаги муносабатларни тартибга солиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорида қуйи бўғинда сув ресурсларини бошқаришнинг устувор йўналишлари сифатида сувнинг ҳисоби ва ҳисоботини инсон омилига минимал равишда боғлиқ бўлган автоматлаштирилган тизимлар орқали юритиш кўзда тутилган. Сув ресурсларидан тежамли ва оқилона фойдаланишни таъминлашнинг иқтисодий механизмларни такомиллаштиришдан кўзланган асосий мақсад эса солиқ базасини кенгайтириш, шунингдек инсон омилини имкон қадар чеклаган ҳолда назорат қилиш механизмларини амалиётга жорий қилишдан иборат.

такомиллаштириш ҳамда сув истеъмолчилари орасидаги муносабатларни тартибга солиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-145-сонли қарори (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - Lex.uz).

Ўрганишлар ва таҳлиллар натижасида сув ресурсларини ҳисобга олиш ҳамда ҳисобини юритишнинг амалдаги ҳолати юзасидан тизимда қуйидаги муаммолар мавжуд деган хулосага келинди:

✚ истеъмолчилар (ноқишлоқ хўжалиги корхоналари бундан мустасно) томонидан сарфланаётган сув миқдори ҳисобини юритиш учун сув олиш жойлари замонавий сувни бошқариш ва ҳисобга олиш воситалари билан тўлиқ жиҳозланмаганлиги;

✚ сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли соҳасидаги ваколатли органлар ўртасида қониқарли даражадаги ягона марказлашган ахборот алмашинуви тизими мавжуд эмаслиги;

✚ Солиқ қўмитаси билан сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли соҳасидаги ваколатли органлар ўртасида ўзаро электрон ахборот алмашинувини таъминлаш бўйича битим ва технологик йўриқномалар тасдиқланган бўлсада, истеъмолчилар кесимида фойдаланилган сув ҳажмлари тўғрисидаги маълумотлар тақдим этилмаслиги;

✚ солиқ базасини ваколатли орган томонидан тасдиқланган сув ресурслари истеъмолининг нормативларига кўра аниқланаётганлиги сув ресурсларидан самарасиз фойдаланилишига ҳамда солиқ базасининг тўлиқ қамраб олинишига салбий таъсир кўрсатаётганлиги;

✚ сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли соҳасидаги ваколатли орган солиқ базасини аниқлаш учун солиқ органларига, шунингдек қишлоқ хўжалигида, шу жумладан балиқчилик хўжалигида сув ресурсларидан фойдаланувчи юридик шахсларга улар томонидан фойдаланилиши кутилаётган сув ресурсларининг ҳажми тўғрисидаги маълумотларни тақдим этилиши юзасидан қонунчиликка ўзгартиришлар киритиш эҳтиёжи мавжудлиги;

✚ қонунчилик амалиётида қўлланиладиган “сувдан фойдаланиш жойи” ёки “сувни истеъмол қилиш жойи” тушунчаларига ойдинлик киритиш лозимлиги.

Хулоса ва таклифлар.

Ўзбекистон Республикасидаги амалдаги қонун-ҳужжатлари ўрганилганда бошқа барча табиий ресурслар каби сув ресурслари ҳам умуммиллий бойлик ҳисобланади ва улар давлат муҳофазасидадир, улардан оқилона фойдаланиш зарур, бу ҳар бир шахснинг қонуний бурчидир.

Фуқароларда сувдан фойдаланишнинг юқори маданиятини шакллантиришга эришиш бугунги кунда долзарб масаладир, бу эса давлат ва жамият манфаатларига ижобий хизмат қилади.

Ўзбекистон Республикасининг “Сув ва сувдан фойдаланиш тўғрисида”ги Қонуни ва Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодекси ўрганилиб таҳлил қилиниши натижасида мазкур қонун-ҳужжатларида қўлланиладиган айрим тушунчаларга ойдинлик киритиш юзасидан таклифлар ишлаб чиқилиши мақсадга мувофиқ.

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексида белгиланган сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ бўйича маъмуриятчиликнинг айрим қоидаларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш зарурати мавжуд.

Сув ресурсларини ҳисобга олиш ҳамда ҳисобини юритишнинг амалдаги ҳолати юзасидан истеъмолчилар (ноқишлоқ хўжалиги корхоналари бундан мустасно)

томонидан сарфланаётган сув миқдори ҳисобини юритиш учун сув олиш жойлари замонавий сувни бошқариш ва ҳисобга олиш воситалари билан тўлиқ жиҳозлаш, сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли соҳасидаги ваколатли органлар ўртасида ягона марказлашган ахборот алмашинувини йўлга қўйиш мақсадга мувофиқдир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, 2023 йил 30 апрель, (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - Lex.uz);

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 30 декабрдаги “2022 йил учун Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети тўғрисида”ги Қонуни ижросини таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида қабул қилинган ПҚ-73-сонли қарори (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - Lex.uz);

3. Ўзбекистон Республикасининг 1993 йил 6 майдаги “Сув ва сувдан фойдаланиш тўғрисида”ги 837-ХП-сонли Қонуни, (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - Lex.uz);

4. Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 30 декабрдаги ЎРҚ-599 сонли Қонуни билан қабул қилинган Солиқ кодекси, (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - Lex.uz);

5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 1 мартдаги “Қуйи бўғинда сув ресурсларини бошқаришни такомиллаштириш ҳамда сув истеъмолчилари орасидаги муносабатларни тартибга солиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-145-сонли қарори (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - Lex.uz).

Copyright: © 2024 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution- 4.0 International License (CC - BY 4.0)

